

СТАНОВИЩЕ

**относно дисертацията на Дона Стелиянова Стоянова
на тема „Праисторическата пластика и нейните съвременни проекции в българската
скулптура”**

за присъждане на образователна научна степен „доктор” по професионално направление
„Изкуствознание и изобразителни изкуства”

от проф. Стефан Лютаков

Дисертационният труд на Дона Стоянова ме печели с идеята си изследванията свързани с праисторическата антропоморфна пластика открита по българските земи да бъдат пренесени по-целенасочено в полето на изкуствознанието. Напълно споделям наблюдението на авторката, че „съществува малък брой български скулптори, в чието творчество се забелязва влиянието на праисторическата пластика”, факт който се нуждае преди всичко от чисто изкуствоведческо изясняване. В този смисъл избраната тема е актуална, а изследването от значение за търсенето на корените на пластичността, символичния и знаков характерна в изкуството на някои важни представители на съвременната българска скулптура. Освен това, поглеждайки на огромното количество археологически находки с фигуративен характер от праисторията по българските земи с очите на художника и през призмата на изкуствознанието, авторката успява да разшири почти безкрайно разбирането за „българска пластична традиция”. Изборът на темата е логичен и от гледна точка на досегашната подготовка и интереси на Дона Стоянова. Тя завършва Националната Художествена Академия в София през 2008 г. с магистърска степен, специалност скулптура в ателието на проф. Ангел Станев.

Съдържанието на дисертацията е структурирано в три глави. Конструкцията на изследването представлява логически последователно преминал път от целите и задачите, използваната методология през същностната му част до естественото формулиране на изводите и приносите. В първата глава е отделено голямо място за характеризиране на изкуството на праисторическите общества и на така наречените „нецивилизовани народи”, за изясняване и формулиране на понятието примитив и неговите граници, на многобройните му аспекти, на различната роля и място която заема в променящите се представи за изкуството. В тази посока много пространно и информирано са представени и заслугите за по - революционните промени в изкуството в края на 19 и началото на 20 век и за завръщането към примитива на науките антропология, етнография, археология, психология, естетика, музейното дело, и развитието на точните науки. Струва ми се, че само по себе си, това дава тежест на дисертационния труд, защото едно от безспорно важните очаквания от такъв род съчинения е демонстриране на подготвеност, знания, дълбочина и многоплановост на теоретичните възгледи. За целта е използван голям обем литература, направени са много цитирания, проучени са много източници и автори. Фрагмент от тази част на изследването представя също така еродирано и обосновано динамичните процеси в изкуството на следосвободенска България в търсене на свои корени, традиции идентичност.

За да бъде потърсено законното място на праисторическите произведения в територията на изкуствознанието в следващата глава са представени основните концепции за същността на изкуството,. Прави се преглед на археологическата и изкуствоведческата литература, която се занимава с праисторическата пластика, представя се иконографията на тази пластика и най-важните и аспекти от гледна точка на изкуството. И тук впечатлява голямата осведоменост, обширния изследователски материал и култура на представяне. Искан да обърна внимание върху уменията на докторантката да борави с голям обем и различна по характер литература, рационално и организирано да я използва за целите на своето изследване.

В третата глава на дисертацията са представени български художници, някои от които наши съвременници, чието изкуство черпи вдъхновение и мотиви от праисторическата образност. Авторите са представени с биографиите им или с част от тях, в някои от които има непубликувани факти. Голямо място е отделено и на изясняване на предпоставките за навлизане на примитива в българската скулптура. Докторантката оправдано търси тези предпоставки в противоречията между обществено политическата ситуация в България след 9 септември 1944 г., наложените от нея норми към изкуството и естествената нужда на художника, и изкуството от автономност, от свобода на изразяване. Състоянието на обществото и мястото на изкуството в новия обществен строй подробно са изяснени.

Акцентирано е на важни събития и личности изиграли роля за променяне на ситуацията и създаване на условия за по – голяма творческа независимост на художника, и оттам по открито и естествено навлизане на примитива в съвременната скулптура. Докторантката не си е поставила за цел да открие и представи всички български скулптори, в чието изкуство има елементи от праисторическата пластика а преди всичко онези, които осъзнават вдъхновението си от примитива и последователно използват елементи от неговия език.

Интересни и стойностни за изкуствознанието са разговорите с творците, които е провела Дона Стоянова за да изясни значението на праисторическата пластика и изобщо примитива за изкуството им, и мястото му в него. Оставяйки почти документалено да звучат, техните думи по оригинален начин уплътняват представата ни за тяхното творчество и сякаш живо илюстрират един от изводите направен от авторката : „за тях си остава характерна вярата в развитието, в устойчивостта на творческото начало, в доброто и чистото у човека, в изкуството като непреходна стойност”.

В жанра на този текст и във връзка с бъдещите публикации на дисертацията ще си позволя да споделя, че в някои моменти усещах липса на балансираност между обемистите цитати и личните разсъждения, нелогичност в някои текстове, повторения (което най – вероятно са технически пропуски), излишно подробно представяне на познати факти и изместване на фокуса от основните цели. Очаквах да почувствам по осезаемо и личното онтошение на автора като творец - професионален скулптор.

В заключение искам да кажа , че трудът на Дона Стоянова е едно задълбочено, проблемно, актуално и пригодно изследване в изкуствоведчески аспект посветено на примитива и в частност на антропоморфната пластика открита по българските земи и отражението и в съвременната българска скулптура. То е ценно и може да бъде полезно

и използвано от най - широк кръг интересуващи се от изкуството – съдържа богат фактически материал, със своята обхватност и многопосочност има голяма познавателна стойност. Не трябва да се пропуска факта, че е направен най – големият до момента каталог на праисторическата антропоморфна пластика от българските земи.

След всичко казано мога да заявя, че дисертацията на Дона Стелиянова Стоянова на тема „Праисторическата пластика и нейните съвременни проекции в българската скулптура” има всички качества за присъждане на нейния автор на образователна научна степен „доктор”.

30. 01. 2013

Проф. Стефан Лютаков